

Cselik Ágnes ÖSSZEFÜGGŐ ELÁGAZÁSOK

Bent rekedtél. Nem lesz ajtó soha.
Ez az erőd a világegyetem,
nem szimmetrikus, nincs szabálya, sem
titkos középpontja, külső fala.
Hogy kemény utad véget ér, ne várd,
mivel konokul kettéágazik,
aztán konokul kettéágazik
megint. Vasból van sorsod és bírád.
Ne reméld, hogy a bika, aki ember,
s kitől e végtelen kőrengeteg
megtanulta, hogy mi a rettenet,
megrohamoz elsőpró lendülettel.
Nincs. Semmit ne várj. A fenevadat sem
ebben a feketedő szürkületben.

(Jorge Luis Borges: *Labirintus*, Imreh András fordítása)

A szőnyeg mintázata kacskaringós indákat rajzol, ujjammal követem a levelek, szárok szövevényét. A földön ülök, mellettem roskadásig rakott könyvespolc emelkedik, szinte rám dől, elnyom, Bábel. Ami bent, az kint. Ami kint, az bent. Körülöttem lüktet a város, ide hallom a dudálást, a hangos beszélgetést, a nyomakodást, a türelmetlenkedést, „*egy szálló porszem el nem hibbant.*” Áll az idő, rohan az ember. Az élet folyama, Léthe, a szent folyó, Sztüx. Párhuzamosan tekeregnek a végtelenben, összefolynak előttem a szőnyegen. Aletheia, 'igazság'. Lethe 'felejtés', az *a-* fosztóképző, ellentét, kifordítja az eredeti jelentést. Igazság az, amit nem felejtünk, az emlékezet folyama és manifesztálódása a narráció, történetek mesélése, átörökítése, átmentése.

Anna Livia Plurabelle, a nő, az Örök, a végtelen hang, a történetek folyója. „*A lény hol asszony, hol folyó. A folyó a Dublinnél tengerbe ömlő Liffey (Livia) a 'gyönyörűsége' (plurabelle). A parton mosónők ruhát mosnak és különböző emberek fölött jókedvűen gúnyolódnak. A szavak folynak, fecsegnek, csurognak, pocsognak, hullámozanak, táncolnak. Végül beesteledik, az éj leszáll, Anna Livia elalszik. (...) A súly az ömlésen, folyáson, változáson, hullámozáson van. A világ folytonos keletkezésében és elmúlásában.*”^[1]

mesélőgép

Anna Livia Plurabelle, a nő, Ricardo Piglia^[2] *Az eltűnt város* című regényében Macedonio Fernández^[3] alkotása, múzeumba zárt fordítógépe, aki/ami E. A. Poe *William Wilson* novellájának fordításakor önálló életre kel. A novella kiteljesedett és megváltozott, felismerhetetlenné vált. Anna Livia Plurabelle ontja a variált ismétléseket, mesélőgéppé válik, végtelen számban gyártja a történeteket, a soha meg nem ismétlődő, mindig magába visszakanyarodó változatokat. A mesélőgép történetvariánsai szamizdat irodalomként terjednek a városban, hiszen mindent ural és megfigyel az örökkön jelenvaló, fenyegető hatalom. Anna Livia Plurabelle-t a Múzeumba zárva őrzik, aki pedig kimenekül a városból, a Szigeten él, ahol az egyetlen olvasmány, amit mindig mindenki ért, James Joyce *Finnegan ébredése* c. könyve és az egyetlen ismeret a nyelvtudomány, a túlélés eszköze. A Múzeum börtön és menedék, mint ahogy a Sziget is az. „*Abban a parti sávban, ami még nem igazán szárazföld, de már nem is tenger, és ahol a süppedős homokra pillanatonként új mintázatot rajzolnak a hullámok, nem marad meg semmi sem néhány percnél tovább, legyen az lábnyom, felirat, vagy a*

fővenyre hordott törmelék.”^[4] A Szigeten „a nyelv szabálytalan körkörös ciklusokban tör elő (...). A szigetlakók ösztönösen értik és használják az új nyelvet, de elfelejtik az előzőt. Az eddig azonosított használt nyelvek a következők: angol, német, dán, spanyol, norvég, olasz, francia, görög, szanszkrit, gael, latin, szász, orosz, flamand, lengyel, szlovák, magyar.”^[5] Bármilyen emlékezet megőrzésének egyetlen eszköze a *Finnegan* tanulmányozása az egyetlen lehetőség valamiféle emlékek átmentésére, bár az értelmezések az éppen használt nyelv tükrében egymástól gyökeresen eltérnek. Egyetlen közös elem köt össze minden lehetséges változatot: az első férfi Jim Nolan és az első nő Anna Livia volt, a határfolyó neve pedig Liffey.

James Joyce, thenation.com

Anna Livia Plurabelle magányosan gyártja a történeteket a Múzeumba zárva. „Közben homokos buckákon a labirintushoz értek. Közelről vakolatlan téglából épült, egyenes és véget nem érő falnak látták, alig volt magasabb egy embernél. Dunraven azt mondta, kör alakú, de oly nagy a kiterjedése, hogy észre sem venni a hajlatát. Unwinnak eszébe jutott Nicolaus Cusanus, aki szerint minden egyenes vonal egy végtelen kör íve... Éjfél tájban felfedeztek egy rozszant kaput, mely sötét és félelmetes folyosóba nyílt. Dunraven azt mondta, hogy sok az elágazás a ház belsejében, de ha mindig balra fordulnak, alig egy óra múlva a szövevény közepébe érnek. Unwin ráállt. Óvatos lépteik visszhangoztak a kőpadlón; a folyosó kétfelé ágazott, még keskenyebb folyosókra. A ház mintha meg akarná fojtani őket, olyan alacsony volt a mennyezet. Egymás mögött kellett lépkedniük a homályban. Unwin haladt elől. Keze alatt lekopott kiszögellésekkel és szegletekkel véget nem érőn siklott a láthatatlan fal. Unwin, a sötétben lassan haladva, barátja szájából hallhatta Abenhakán halálának történetét.”^[6] Anna Livia Plurabelle történetei a Múzeum falain függenek, kiállítási tárgyak, de önálló életet élnek. A novellák szereplői kilépnek az elbeszélésből, körbejárnak a termekben, olvasgatnak, rövid látogatást tesznek másik történetekben. Az élet-folyó hömpölyög, a történetek eltűntekről, kínszársról és halálról mesélnek, mindarról,

ami hivatalosan nem létezik, említése tilos és veszélyes, mégis ez a túlélés eszköze, az emlékezet megőrzésének módja. Mert a legyőzötteknek is mindig van egy történetük: „Mondhatjuk, hogy a legyőzötteknek is mindig van egy története. Töredékes, szinte névtelen elbeszélés, amely ellenáll, alternatív értelmezéseket és allegóriákat eredményez.”^[7] Ezek a történetek azok, amelyek minden elemükben, pusztá létükkel is ellentmondanak a hivatalos kommunikációnak. „A Hatalom mesél. A politikai hatalom gyakorlása minden esetben együtt jár annak meghatározásával, hogy hogyan lehet a valóságról beszélni.”^[8]

el nem mondott történet

A pszichikai és érzelmi hiány helyszíne, a külvilág, Az eltűnt város városa a Halászkirály legendájából is ismert „puszta ország”. A legenda az artúri mondakörhöz kötődik és első változatait a 12-13. századból ismerjük. Megjelenése pillanatától több változatban él (Anna Livia Plurabelle?), amelyek bizonyos állandó elemeknek köszönhetően válnak felismerhetővé. Minden variánsban kötelező elem a Halászkirály, a csodálatos fegyver és a puszta ország. Artúr király feddhetetlen lovagja kalandozásai során egy puszta országba téved, amelynek uralkodója a nyomorék Halászkirály. A király arra vár, hogy elmesélhesse tragédiáját a lovagnak. A narrátor kész a mesélésre, a történet adott, de az egyetlen lehetséges befogadó, Galahad, nem kérdez. Hallgat, holott kíváncsi. A jó nevelés lehetetlenné teszi a faggatózást, a király pedig nem kezdhet bele anélkül, hogy erre felszólították volna. A lovag elmaradt kérdése, a király el nem hangzott válasza az el nem mondott történet elég lenne, hogy a nyomorék király meggyógyuljon és a puszta ország felvirágozzék. A történetmondás mágikus tevékenység.

A mesélés teremtő ereje őrizte meg Seherezádét és a szultánt a pusztulástól, hiszen mindkettőjük élete a folyamatos narráció függvénye. Az uralkodónak minden világi gazdagság és kényelem megadatott, mégis üresnek érzi napjait a hallott történetek nélkül. Ez viszi arra, hogy csapdát állítson, és halállal fenyegetse a mesemondót, ha megtagadná a mesélést. „A történetmondás a halál, a semmi agyonbeszélése, a jelenlét, a létezés egyetlen biztosítéka (...) a történetmondásnak kettős mágikus funkciója van: az elmúlt élet visszanyerése, átlényegítése, illetve az öregség és a halál távoltartása.”^[9] Seherezádé már nem csupán egy konkrét személy, hanem a mindenkori történetmondó (Anna Livia Plurabelle), alakja számtalan változatban lép elénk. A Láthatatlan városokban^[10] Marco Polo fogságba esik Kubla kán udvarában és a kán arra kényszeríti az utazót, hogy meséljen a városokról, amiket ismer. Kezdetben Marco Polo és a kán jelbeszéddel kommunikálnak, majd Marco Polo megtanulja a kán nyelvét, és végül eljön az a nap, amikor a kán átveszi a szót, Seherezádévá válik, és csodálatos városokról mesél. A lehetséges városokról szóló mese kapcsolat jelen, múlt és jövő, és világ és túlvilág, valóság és fikció között. A narrátor szeretetről, gyűlöletről, feledésről és hűségről mesél. Az elbeszélés egy város kellős közepébe viszi a hallgatót, minden történet kísérlet az emberi és isteni kapcsolatrendszer metaforikus megfogalmazására.

Az eszkatologikus várakozások szerint Mennyei Jeruzsálem a tökéletes emberi együttélés színtere, az ószövetségi Paradicsom újbóli eljövetele. „Azután megmutatta nekem az élő vizek folyóját, mely kristálytisztán fakadt Isten és a Bárány trónjából. Az utca közepén és a folyó mindkét partján az élet fái álltak. Tizenkétszer hoznak termést, vagyis minden hónapban gyümölcsöznek. A fa levelei a nemzetek gyógyulására szolgálnak. Átok nem lesz többé benne. Isten és Bárány trónja áll majd ott és szolgálói hódolnak neki. Látni fogják arcát és homlokukon hordják nevét. Nem lesz többé éjszaka és nem szorulnak lámpafényre vagy napvilágra. Az Úristen ragyog rájuk, s uralkodni fognak örökkön-örökké.”^[11]

Ricardo Piglia, elsilenciero.com

A hindu univerzum fővárosa, Amarávíti lebeg. Itt áll az istenek királyának, Indrának palotája, és itt találkozik Ardzsuna Indrával. A Mahábharata szerint a város sohasem marad egy helyben, egyre csak úszik a végtelen űrben.^[12]

Az ember alkotta város azonban pusztulásra ítélt, miként maga az ember is. „Valószínűtlen város, / A téli virradat barna ködében / A London Bridge-en a tömeg tolongva jár, / Nem tudtam, mily sokakat tiport el a halál.”^[13] T. S. Eliot versének címe *A puszta ország*.

„Patrick Geddes már régen rávilágított arra, hogy minden történelmi civilizáció egy-egy eleven városi maggal kezdődik, s poros, csontos közös temetőként, Nekropoliszként, a holtak városaként ér véget...”^[14]

„A városokat a 'kairosz' teremti: az alkalom, amelyben a hely és az idő egymásra talál. A síkságon az utak találkozásánál, a pusztákon a források közelében, a part mentén a kikötésre alkalmas öblökben, védett völgyekben vagy védhető magaslatokon, és mindezek legkülönbözőbb variációiban – mindez azonban mit sem ér, amíg el nem jön a megfelelő pillanat, és az utakon megindulnak a karavánok, a mólóknál hajók kötnek ki, és az istenek parancsot adnak a városalapításra. Aztán a széljárás egy idő múlva megváltozik, az utakat felveri a gaz és beborítja a homok; járványok törnek ki, hőség nehezül a vidékre, az istenek nevét elfelejtik, vagy ők maguk cserélnek arcot-nevet – mindenesetre a 'kairosz' ismét 'khronoszba' fordul, és az addig virágzó város eltűnik.”^[15]

variációk

A város eltűnik, de fennmarad a története, a variációk túlmutatnak az eredeti, múltó, esetleges változaton és átveszi helyét

a narráció. „Az univerzumot (amelyet mások Könyvtárnak neveznek) meghatározatlan és talán végtelen számú, hatszög alakú galéria alkotja.”^[16]

A labirintusban az ember a fenevadat lesi, a fenevad az emberre vár.

„Minden kilenc esztendőben kilenc ember lép a házba, hogy megszabadítsam őket minden bajtól. Hallom lépteiket vagy hangjukat a kőgalériák mélyén, és örvendezve sietek elébük. A szertartás alig néhány perc. Sorra felbuknak, egyik a másik után, be se vérzem a kezem. Ott maradnak, ahol elestek, s a tetemek hozzásegítenek, hogy megkülönböztessem az egyik galériát a másiktól. Nem ismerem őket, de azt tudom: egyikük megjövendölte halála óráján, hogy egyszer eljő az én megváltóm. Azóta nem fáj a magányosságom, mert tudom, hogy él a megváltóm, és végül kiemelkedik a porból. Ha elérne fülemhez a világ valamennyi zaja, felismerném lépteit. Bárcsak elvinne valahová, ahol nincs annyi galéria, és nincs annyi kapu. Milyen lesz az én megváltóm? – töprengök. Bika lesz vagy ember? Talán emberarcú bika? Vagy olyan lesz, mint én?”^[17]

Végül nem marad meg más, mint a labirintus, amelyet mások Könyvtárnak neveznek, a történetek megannyi indaként tekeregnek, útvesztőik mélyén Léthe és Sztűx összefolyik, ölelésükben megáll az idő. Anna Livia Plurabelle a Liffey partján magányosan történeteket mesél.

[1] HAMVAS, Béla: *James Joyce: Anna Livia Plurabelle*, In: Nyugat, 1931. 9. szám, <http://epa.oszk.hu/00000/00022/00513/16046.htm>

[2] Ricardo Piglia (1940) argentin író, esszéista, kritikus. Csaknem egy évtizeden keresztül Buenos Aires-i könyvkiadóknál szerkesztőként dolgozott. Tanulmányokat írt Brechtről, Lukács Györgyről, Szondiról, Walter Benjaminról, Bahtyin regényelméletéről. 1977-től 1990-ig különböző észak-amerikai egyetemeken vendégtanára (Harvard, Princeton), jelenleg Buenos Airesben él. A kortárs argentin próza élő klasszikusa. Első nemzetközi sikerét a *Respiración artificial* (Mesterséges légzés) című, 1980-ban megjelent regényével aratta. Főbb művei: *La ciudad ausente* (Eltűnt város; 1992), *Plata quemada* (Égő pénz; 1997) és a több irodalmi díjat nyert *Blanco nocturno* (Éjjeli vadászat; 2010). Műveit számos nyelvre lefordították.

[3] Macedonio Fernández (1874–1952) argentin író, költő, esszéista, újságíró. Jelentős hatással volt a későbbi argentin irodalomra. Legkülönösebb műve a *Museo de la Novela de la Eterna* (Az Örök Nő Regényének Múzeuma, 1967), amit sokan anti-regénynek tekintenek.

[4] NACSINÁK Gergely András: *A másik útvesztő*, Liget, 2015, 141.

[5] PIGLIA, Ricardo, *La ciudad ausente*, Espasa Calpe Argentina, Buenos Aires, 1995., 120.

[6] BORGES, Jorge Luis: 'A Bokharai Abenhakán, aki a maga labirintusában halt meg'. In: *A halál és az iránytű*. Európa, Budapest, 1999. ford: Hargitai György, 293.

Litoral., 63

[8] PIGLIA, Ricardo (1990): *Crítica y ficción*. Buenos Aires: Siglo Veinte. Entrevistas. Universidad Nacional del Litoral., 63

9 PIGLIA, Ricardo (1990): *Crítica y ficción*. Buenos Aires: Siglo Veinte. Entrevistas. Universidad Nacional del Litoral., 61.

[9] BÉNYEI, Tamás, *Apokrif iratok*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997. 102.

[10] CALVINO, Italo: *Láthatatlan városok*, ford.: Karsai Lucia. Kozmosz Fantasztikus Könyvek, Budapest, 1980.

[11] Jelenések könyve 22.

[12] CARRIÉRE, DELUMEAU, ECO, GOULD: *Beszélgetések az idők végezetéről*. Ford.: Kamocsay Ildikó, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999, 532.

[13] ELIOT, Thomas S.: *Versek – Versek – Drámák, Macskák könyve* ford.: Vas István. Európa, Budapest, 1986, 48–49.

[14] MUMFORD, Lewis: *A város a történelemben*. Ford.: Félix Pál. Gondolat, Budapest, 1985., 58.

[15] NACSINÁK Gergely András: *A másik útvesztő*, Liget, 2015, 271.

[16] BORGES, Jorge Luis: 'Bábeli könyvtár'. Ford.: Boglár Lajos. In: *A halál és az iránytű*. Európa, Budapest, 1999., 69.

[17] BORGES, Jorge Luis: 'Aszterion háza'. Ford.: Hargitai György. . In: *A halál és az iránytű*. Európa, Budapest, 1999.

Nacsinák Gergely András | [A MÁSİK ÚTVESZTŐ](#)